

Twentse Taalbank

't Inschrien

2016 / 2

Kwartaalblad van de Vereniging Oudheidkamer Twente

Colofon

't Inschrien is een kwartaalblad van de Vereniging Oudheidkamer Twente.

Doelstelling

Het bevorderen van kennis en inzicht omtrent de culturen van stad en land in Twente, in het bijzonder voor wat betreft archeologie, geschiedenis, natuur en landschap en het streven tot het behoud van de bestaande culturen of overblijfselen ervan.

Redactie

Willy Ahlers, Geert Bekkering, Hilda Ferwerda
Jan Hinke, Theo Leoné en Harry Mulder.

Aan dit nummer werkten mee:

Willy Ahlers, Geert Bekkering, Bert Dop,
Jan Hinke, Theo Leoné, Jan Mistrate Haarhuis,
Dick Schlüter, Adrie Strikker.

Redactieadres

OKThuis
Stroinksbleekweg 12B
7523 ZL Enschede
redactie@oudheidkamertwente.nl

Bestuur

Bernard Westrek, voorzitter
Janny Willemsen, secretaris
Willem Wondergem, penningmeester
Marty van Dijken, PR
Wolter van Coeverden, lid

Secretariaat

secretariaat@oudheidkamertwente.nl
Telefoon: 074- 2914014
Rabobank rek.nr. 12 95 76 379

OKThuis

Stroinksbleekweg 12B
7523 ZL Enschede
Telefoon: 053-4787447
www.oudheidkamertwente.nl
Soos: iedere maandag 10.00 - 14.00 uur

Het abonnement is bij het lidmaatschap van de vereniging ingesloten. Lidmaatschap van de vereniging kost 27.50 euro per lid, met partner 33.50 euro, jeugdleden tot 21 jaar 10 euro. Losse nummers zijn voor 5 euro verkrijgbaar bij het secretariaat.

Nieuwe kopij moet uiterlijk 18 juli 2016 bij de redactie zijn. Richtlijnen voor publicatie zijn te vinden op de website.

Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is toegestaan mits de bron wordt vermeld.

Donatie, schenkingen en sponsoring:
schenkingen@oudheidkamertwente.nl

Een inschrien is een klein verborgen vakje in een tuugkist waarin men kostbare voorwerpen bewaarde.

Druk: Drukkerij Veltmann B.V., Enschede
ISSN 1875-2659

Inhoud

Harry Wonink, gepassioneerd schrijver en natuurliefhebber Jan Hinke en Geert Bekkering	3
Van Almelo naar een massagraf bij Verdun Beroemde journalist en Franse held Jules Hedeman vocht in de Eerste Wereldoorlog Dick Schlüter	7
Enschede krijgt elektrische energie Willy Ahlers	10
Het eerste echte postkantoor van Oldenzaal Willy Ahlers	12
Jan Willem Racer, brein der kleine steden Jan Mistrate Haarhuis	14
Een schuilkerk in een boerenschuur Bert Dop	18
Pioniers in Beckum brengen snijmaïs tot leven Theo Leoné	22
Uit de collectie: Glasnegatieven en dia's Adrie Strikker	25

Foto omslag: Achterkant schuilkerk Tweekelo 1971.

Foto: Bert Onrust.

Harry Wonink, gepassioneerd schrijver en natuurliefhebber

Jan Hinke en Geert Bekkering

Schrijven is zijn lust en zijn leven. Dat is zonder twijfel van toepassing op Harry Wonink. De in Albergen woonachtige auteur zit ook als 88-jarige nog dagelijks aan artikelen en boeken te werken. We spraken met hem, toen net de dag ervoor een nieuw jeugdboek 'Flup het wilde konijn' was uitgekomen bij internet uitgever Literoza. Ook had hij zojuist het manuscript ingeleverd voor een volgend boek, een spannend, science fiction-achtig verhaal over een 'prehistorisch reservaat'. Hij schreef sinds 1964 al meer dan vijftig boeken, maar hoeveel het er precies zijn, kan hij niet vertellen. Hij telt ze niet meer. Bovendien zit er nog heel wat ongepubliceerds in de computer. Het werd een levendig en gezellig interview. Harry geniet van schrijven, wandelen en fotograferen en weet zijn enthousiasme goed over te brengen.

Schrijven zat in de familie

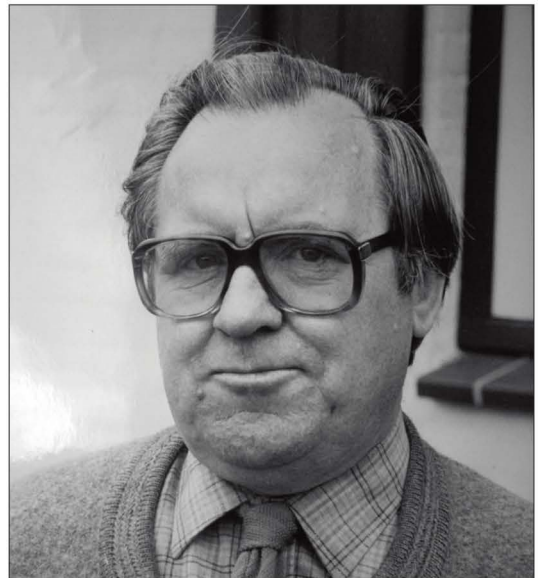
Op de Mulo en de HBS kreeg hij altijd hoge cijfers voor opstel schrijven en al van jongs af aan hield hij een natuurdagboek bij. Als verkenner schreef hij in het padvindingsblaadje, ook nadat hopman Van Hessen uit Wierden vanaf 1942 clandestien door ging met de verkennerij (zonder uniform). Al heel jong voelde Harry Wonink (Stad Almelo, 1927) de drang om dingen op papier te zetten en deze passie is hem zijn hele leven bij gebleven.

"Schrijven zat wel een beetje in de familie van mij en mijn vrouw (we zijn in de verte verwant). Truus' vader was de dialectschrijver Hendrik Klaassen en er schrijven er wel meer in de familie."

Hij zat in de vierde klas van de HBS toen hij het aanbod kreeg om leerling-verslaggever te worden bij het Dagblad van het Oosten. Hij had een weekend de tijd om er over na te denken, met als gevolg dat hij op maandag 6 mei 1946 zijn schooltas onaangeroerd liet en niet naar school, maar naar de krant fietste. "Een schoolconcert in de Grote Kerk in Almelo was mijn eerste klus. Als verslaggever zat ik daar tussen mijn oud-klasgenoten. Je werd overal naar toe gestuurd om er verslag van te doen, ook als je er amper verstand van had. Maar je leerde snel en veel".

Totdat in mei 1947 de oproep voor militaire dienst kwam. In totaal zou hij 3½ jaar soldaat zijn, waarvan 2½ jaar in het toenmalige Nederlands-Indië. Hij werd opgeleid tot radiotelegrafist. Rond de kerstdagen van 1948 voer hij tijdens de Tweede Politionele Actie in een landingsboot op de kust van Sumatra af en nam deel aan de bezetting van het district Djambi. Anderhalf jaar zat hij in de oerwouden van Sumatra. Ook daar bleef hij

schrijven, in het bijzonder over de natuur van Indonesië, wat weer het nodige inlezen en bestuderen met zich mee bracht. Hij was medeoprichter van het soldatenblad van de Verbindingsdienst 'Hallo alle posten' en medewerker van de legerbladen 'Lichtspoor' en 'Wapenbroeders'. Over zijn avonturen in Indië schreef hij later nog een jongensboek (Speurtocht naar vliegende slangen, 1983).

Harry Wonink in de jaren '80.

Allround journalist

In 1950 was hij terug in Nederland en had binnen twee weken weer zijn baan terug bij het Dagblad van het Oosten. Hij deed van alles: corrector, sportverslaggever (door het hele land), hij deed verslag van raadsvergaderingen en was regio-

dacteur (hij maakte als verslaggever de boeren-opstand in Tubbergen mee). Ook hield hij zich bezig met landbouw en toerisme en schrijven over de natuur. "En natuurlijk maakte je als journalist zelf je foto's; later met een Polaroid camera". Al doende heeft hij zichzelf heel veel geleerd, al had hij natuurlijk zijn leermeesters. Meer in het algemeen was dat voor hem, zeker in die tijd, Alfred Mozer, journalist en euro-politicus.

Hij greep van alles aan om aan informatie te komen en zijn journalistieke stukken te onderbouwen. Zo ging hij regelmatig voor onderzoek naar het Agronomisch Historisch Instituut in Groningen, waar veel informatie te vinden is over de landbouw in vroegere tijden. Regelmatig maakte hij met hulp van Tonny Peters gebruik van de Overijssel Collectie van de OBD, liet hij zich bij het Rijksmuseum in Enschede door Herman Hagens adviseren bij het gebruik van literatuur uit de collectie van de Oudheidkamer, of koos hij met Adam Hulshoff een bijzonder voorwerp uit de collectie van de OKT, dat die maand in de hal van het Rijksmuseum werd tentoongesteld. Ook bij symposia was hij te vinden, en niet alleen om er verslag van te doen.

Avontuurlijke routebeschrijvingen

Vóór hij naar Nederlands-Indië vertrok had hij al een natuurrubriek, die de Wierdense burgemeester Maalderink tijdelijk van hem overnam. "Midden jaren zestig begon ik in het Dagblad van het Oosten met een wekelijkse toeristische rubriek. Eerst uitstapjes met de auto, fiets- en wandeltochten. Later vooral wandelingen. Daarbij gebruikte ik geen kaart, maar zocht een bepaald natuurgebied uit en begon maar te wandelen. Dat resulteerde in vaak avontuurlijke routebeschrijvingen, tochten van ongeveer anderhalf uur, met steeds enkele bezienswaardigheden. Mooie oude boerderijen, een watermolen of een havezate". Hij bouwde er een trouw lezerspubliek mee op. Haast vanzelf groeide bij de mensen de interesse voor de omgang met de natuur en voor de cultuurhistorie. De creatieve hoofdredacteur Dick Houwaart kwam met het idee de wandelingen gebundeld uit te brengen. Het resultaat was: *Op stap met Harry Wonink: eerder in het 'Dagblad van het Oosten' verschenen artikelen, waarin auto- en wandelroutes vanuit Twente beschreven worden* (1973).

Boekomslag van 'Lokroep van het vrije veld', uitgebracht in 1982.

Boeken over natuur en cultuur

Zijn eerste boek had Harry Wonink al in 1964 geschreven: *Speurtochten in de natuur: het gehele jaar rond. Verhalen van een natuurliefhebber die er van houdt rond te zwerven in de 'boerschap' van Twente*. Daarna volgden onder meer *Lokroep van het Twentse land: omzwervingen door het gebied langs het kanaal Almelo-Nordhorn* (1971), *Zwerftochten door Drente, Overijssel en Gelderland: artikelen, eerder verschenen in het 'Dagblad van het Oosten'* (1979), *Twente: het paradijs der edelen* (1980, 1981), *Lokroep van het vrije veld: ontmoetingen in onze grote natuurgebieden: wandelingen door bos en veld met jachtopzieners, boswachters en natuurbeheerders* (1982), en *Salland: een zomerdroom* (1982).

Midden jaren zeventig was hij door de fusie met het Dagblad van het Oosten in dienst van Dagblad Tubantia gekomen en zette daar de serie routebeschrijvingen voort. De impact werd er nog groter door. Tachtig wandelingen kwamen in 1983 in het boek *Kuieren*. "Mijn vrouw en ik wilden de presentatie doen tijdens een wandeling op het landgoed Twickel, die ik donderdags ervoor in de krant beschreven had. Toen we op zondagmorgen aankwamen op de Twickelerlaan zei ik tegen mijn

vrouw: 'Wat is hier aan de hand?' Zo ver je kon zien stonden aan weerskanten van de laan rijen auto's. Toen begrepen we pas hoeveel lezers ieder weekend de beschreven wandelroutes volgden. Het boek werd een groot succes. Na vier weken waren er vijfduizend van verkocht en werd een tweede oplage van duizend boeken gedrukt." "Ik heb heel wat verschillende uitgevers gehad en ook nooit voor mijn kopij naar een uitgever hoeven zoeken, ze kwamen naar mij toe om te vragen of ik een boek wilde schrijven. Het scheelt natuurlijk wel als je naam via de krant al bekend is", zegt Harry zelf.

Harry Wonink bij de presentatie van zijn 'Twickel'-boek in kasteel Twickel (1986).

Landelijke uitstraling

Ook uitgevers van buiten Twente kregen hem nu in het vizier. Zijn boeken *Grenzeloze Veluwe in beeld* (1982), *Op de heide en in het veen* (1983) en *Linten in het landschap: en hun belang voor behoud en ontwikkeling van de natuur* (1987) bereikten een landelijk publiek. Nog altijd geldt zijn boek over de Nederlandse veen- en heidegebieden als een standaardwerk. Van *Linten in het landschap* werd het eerste exemplaar uitgereikt aan de toenmalige minister Neelie Smit-Kroes, terwijl er in Den Haag een congres aan gewijd werd met duizend deelnemers. Daarna werd overal in het land meer aandacht besteed aan het

doortrekken van 'linten' en werd daarop de Ecologische Hoofdstructuur gebaseerd. Een boek over de Betuwe (*Langs de Linge*) werd vier keer herdrukt, terwijl de formule ook toepassing vond in de fraai uitgegeven delen *Langs de Overijsselse Vecht* en *Langs Regge en Dinkel*.

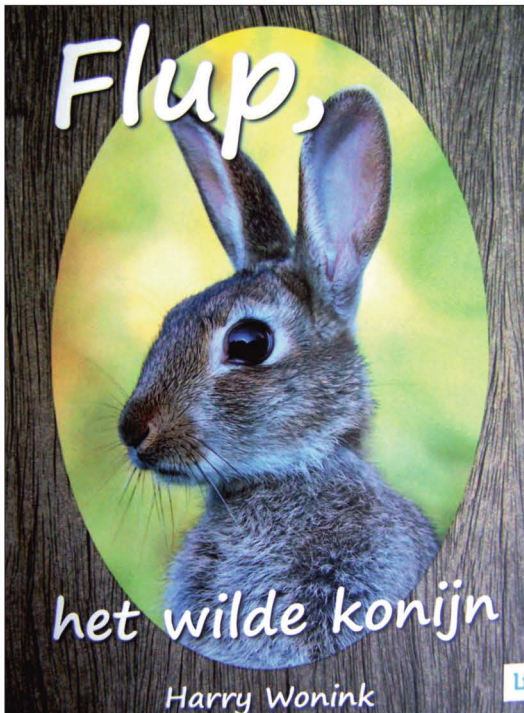
Op verzoek van Wim Waanders schreef hij in 1981 een omvangrijk boek over het Twentse landschap met prachtige foto's van Ger Dekker. Bij de presentatie van het boek werden de kleurendia's van Ger Dekker vertoond, waardoor het voor de kopers van het boek toch wel een teleurstelling was, dat die prachtige foto's in het boek grotendeels in zwart-wit waren afgedrukt. Een kwestie van uitgeverscalculatie. Daarna werd hij door een Belgische uitgever gevraagd een boek over de Veluwe te schrijven. Hij adviseerde om er ook foto's van Ger Dekkers in te zetten, maar dat werd de uitgever te duur. Harry ging met zijn vrouw Truus een paar weken de Veluwe op en maakte toen zelf de foto's. "Wel opvallend dat er dus alleen maar herfstfoto's in staan", zegt hij daar over. Van het boek over de Veluwe werden niettemin 10.000 exemplaren verkocht.

Duizendpoot

Streekgeschiedenis, archeologie, geologie, flora en fauna en toeristische wetenswaardigheden komen in zijn boeken volop aan de orde. Adriaan Buter beroemde zich er eens op, dat hij zowel historicus als archeoloog, geoloog en bioloog was, waarop Harry Wonink hem antwoordde, dat hij zover niet zou durven gaan, maar dat hij er wel genoeg van af wist om er goed over te kunnen schrijven. In het boek van Buter over de groene IJsselvallei staan twee bijdragen van Harry Wonink: over ganzen en over de Mastenbroeker polder. Adriaan gaf ruiterlijk toe, dat hij de bijdragen van de andere auteurs eventueel ook zelf wel had kunnen schrijven, maar de hoofdstukken van Harry had hij zelf niet zo kunnen doen.

Bij Tubantia had Harry maar liefst drie rubrieken te verzorgen. Eén daarvan was 'Van eigen erf'. Van de beste gedichten uit de wedstrijd die hij daarvoor uitschreef, kwam in 1981 ook een boek uit: *Gedichten van eigen erf: gedichten in de streektaal van Twente, Salland en Achterhoek*. Het *Gastenbeukske* is misschien wel zijn meest succesvolle boek, in ieder geval het meest verkochte. Het werd in 1998 uitgegeven met mede-

werking van het Twentse Hoteloverleg. Uiteindelijk zijn er 60.000 van gedrukt. Het beschrijft de prachtige Twentse natuurgebieden en geeft wetenswaardigheden over Twente én haar inwoners.

Boekomslag van 'Flup het wilde konijn', verschenen in februari 2016.

Genieten van natuur en schrijven

Harry wil vooral uitdragen dat het bijna niets kost om te GENIETEN van het Twentse buitengebied. Dat is hem goed gelukt. Zijn beschrijvingen van wandelingen hebben hem bij het grote publiek misschien wel de meeste bekendheid gegeven. Zelfs na zijn VUT heeft hij nog drie jaar lang die wekelijkse wandelingen voor de krant verzorgd. Jarenlang stippelde hij ze uit samen met drie goede vrienden, net als hij pas gepensioneerd, woonachtig in Albergen. Ze ontdekten onder andere dat net over de grens het landschap als het ware stil was blijven staan en dat daar de sfeer van vijftig jaar geleden nog goed te beleven was. Ook van die tochten zijn boeken verschenen, zoals bv *Wandelen en fietsen door het Sagenland: Twente-Duitse grensstreek*, *De Achterhoek*, en *Zomaar wat wandelen in... : Salland-Drenthe, Duitse grensstreek* (beide uit 1995). Inmiddels zijn die drie vrienden overleden, maar maakt Harry met Truus vaak nog

een mooie tocht. Ook voor het Tubbergse huis-aan-huisblad 'Op en Rond de Essen' schrijft hij nog altijd een wekelijkse bijdrage.

Journalist en einzelgänger

In zijn lange journalistieke loopbaan heeft Harry Wonink vele regionale historici meegemaakt. Om ons alleen tot zijn stadgenoten te beperken: vader en zoon Vloedveld, Eshuis, Kampman, Hagens, in mindere mate Kokhuis. Toch heeft Harry nooit zozeer de behoefte gevoeld zich in een heemkundige vereniging te bewegen of zich bij heemkundige initiatieven aan te sluiten. Daarvoor was hij toch te veel een einzelgänger, en ook te veel een journalist. Bovendien, waar had hij de tijd vandaan moeten halen. Liever zocht hij de vrije natuur op dan dat hij zich in een archief over regesten en folianten boog. Ook schrok hij er voor terug in oudheidkamers of redacties bestuurlijke taken op zich te nemen of zich in gezamenlijke ondernemingen te storten. Pas na zijn pensioenering kon hij zich er toe zetten en heeft de VVV van de gemeente Tubbergen enige tijd van zijn kennis en ervaring kunnen genieten.

Harry werd ook gevraagd om boeken met een bedrijfsgeschiedenis te schrijven (Asito en Vroomshoop Meubelen), alsmede mee te werken aan een parochiegeschiedenis (*150 jaar Parochie Albergen*, 2005). En altijd deed en doet hij voor die boeken gedegen onderzoek. Dat geldt met name ook voor *Boer Geert vertelt: Twents boeren bestaan vroeger en nu* (2002).

In concept heeft hij ook een boek af over de pluimveegeschiedenis. Dat had eigenlijk in 2007 moeten verschijnen, omdat het toen honderd jaar geleden was, dat Nederland voor het eerst meer eieren exporteerde dan importeerde. Helaas zag geen enkele uitgever daar brood in. Zo blijkt maar weer dat niet alles wat Harry Wonink aanraakt in goud verandert. De gouden jaren van de boekenproductie in het algemeen en die van de regionale uitgeverij in het bijzonder lijken trouwens toch voorbij. Dat beseft ook Harry Wonink.

Niettemin schrijft hij gewoon door. Hij kan het niet laten, ook al gaat hij straks zijn negentigste levensjaar in. Hij blijft van de natuur genieten en is ook dagelijks achter de computer actief. Ook nu hij bijna 90 is, kan hij de lokroep van het Twentse land nog altijd niet weerstaan, noch de onbedwingbare behoefte om er over te schrijven.

Van Almelo naar een massagraf bij Verdun

Beroemde journalist en Franse held Jules Hedeman vocht in de Eerste Wereldoorlog

Dick Schlüter

In het Panthéon in Parijs staat in een lijst van Franse schrijvers, journalisten en andere beroemdheden die op het 'Franse veld van eer' zijn gestorven ook de naam van Jules Hedeman uit Almelo. Hij is geboren op 22 oktober 1869 als zoon van een fabrikant en gestorven bij Verdun op 8 juni 1916. Jarenlang behoort hij tot de bekendste en best betaalde journalisten ter wereld. Waarom de in 1911 tot Fransman genaturaliseerde Hedeman zich uiteindelijk opoffert in de modder van Verdun is een raadsel dat tot op de dag van vandaag zijn Nederlandse nazaten zowel als onderzoeker Nico van der Woude intrigeert.

Begin 1914 is Jules Hedeman op het hoogtepunt van zijn internationale roem en één van de toonaangevende politieke commentatoren in Europa. Hij is vanaf 1906 de chef buitenland van de gerenommeerde Franse krant *Le Matin*. De grondslag voor zijn faam als journalist wordt gelegd in februari 1904 als hij de primeur heeft van het uitbreken van de Russisch-Japanse oorlog. In hetzelfde jaar onthult hij dat Italiaanse spionnen kennis hebben vergaard over nieuw gebouwde grensforten in Zuid-Frankrijk. Het schandaal schokt Frankrijk en als dank voor de onthulling wordt Hedeman de hoge Franse onderscheiding ridder in het *Legion d'Honneur* toegekend. Het is slechts één van de onderscheidingen die hij – ook buiten de Franse grenzen – als eerbewijs ontvangt. Jules is op dat moment 35 jaar oud. Zijn journalistieke carrière was rond 1898 begonnen als correspondent in Londen voor de Franse krant *Le Siècle*. Twente had hij toen al een tijdje verlaten, voor onder andere een verblijf in Zuid-Afrika. Het leiden van de textiel-fabriek in Almelo laat hij over aan zijn familieleden. In 1890 wordt hij nog wel als medefirmant genoemd, maar in de praktijk stelt dit niets voor. Hedeman ziet niet Almelo maar Europa als zijn woon- en werkgebied. In 1900 maakt hij de overstap van *Le Siècle* naar *Le Matin* en door zijn nieuwe functie van chef buitenland is hij vanaf 1906 vaker buiten Parijs dan op de redactie. Hij reist naar waar het internationale nieuws te vinden is en bouwt zo een netwerk op, bestaande uit diplomaten zowel als ministers en regeringsleiders. In Washington gaat hij bijvoorbeeld op bezoek bij president Theodore Roosevelt, zowel als diens opvolger in 1909 William Howard Taft. In 1913 bezoekt hij de

toenmalige president Thomas Woodrow Wilson om hem te interviewen voor *Le Matin*.

Het is een leven van reizen in treinen, hotelkamers en hutten op oceaanstomers en met de telegraaf als medium om in contact te blijven met de redactie in Parijs en zo te zorgen dat zijn

*Jules Hedeman, chef buitenland van de gerenommeerde Franse krant *Le Matin*.*

reportages en analyses worden gepubliceerd. Hij wordt gelezen en gewaardeerd door de burgerlijke elite zowel als politici in en buiten Frankrijk.

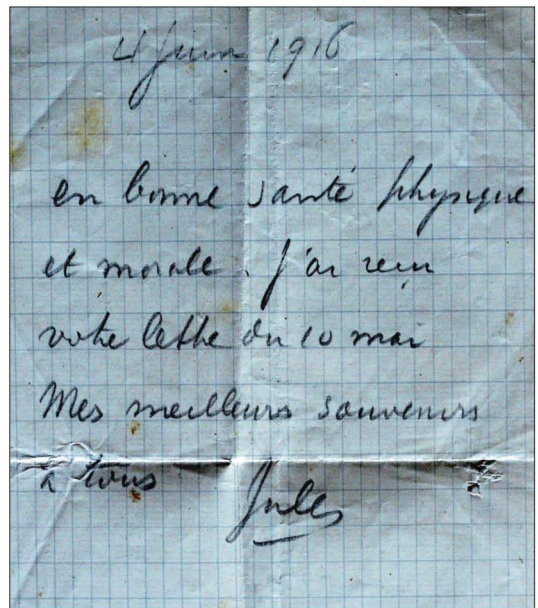
Canard

In juli 1914 maakt Hedeman als chef buitenlandredactie van Le Matin deel uit van het reisgezelschap van de Franse president Raymond Poincaré. Deze heeft met de tsaar in Sint-Petersburg overleg over de dreigende crisis in Europa, na de dodelijke aanslag op 28 juni in Sarajewo door een Servische extremist op troonopvolger Frans Ferdinand van Oostenrijk-Hongarije. Vervolgens reist Hedeman naar Berlijn om de meningen van diplomaten en regeringskringen van het Duitse keizerrijk te achterhalen. Hij schrijft tot 28 juli (!) - wanneer Oostenrijk-Hongarije het koninkrijk Servië de oorlog verklaart - telkens in zijn analyses van de situatie dat er geen oorlog zal komen. Volgens zijn Franse, Russische en Duitse bronnen zou oorlog ook niet nodig zijn om de Europese crisis tot een oplossing te brengen. Hebben zijn diplomatieke bronnen hem in Parijs, Sint Petersburg en Berlijn zand in de ogen gestrooid? Of schrijft hij tegen beter weten in om zo bij te dragen aan het voorkomen van een Europese oorlog? Het zijn vragen waar onderzoeker Nico van der Woude in Almelo tot nu toe geen eenduidig antwoord op heeft gevonden. Wel is duidelijk dat Hedeman er ondanks zijn kennis van zaken en contacten driedubbel naast zit! Het is de grootste 'canard' oftewel miskleun, in zijn journalistieke carrière.

In het archief van de Almeloze textielfamilie Hedeman is informatie uit juni 1916 waarin Jules stelt: 'Zeker, ik heb ongelijk gehad en ik wist het niet. Maar ik heb nooit één regel getelegegrafeerd zonder dat zij die wel wisten, ze gelezen hadden en goedgekeurd. Als ik me vergist heb, dan heeft men mij bedrogen.'

Nadat Duitsland op 3 augustus Frankrijk de oorlog had verklaard moest Hedeman hals over kop Berlijn verlaten omdat hij het risico liep om als Frans staatsburger - in 1911 was hij als Fransman genaturaliseerd - te worden geïnterneerd. Op weg naar Parijs heeft hij waarschijnlijk besloten om te stoppen met zijn werk bij Le Matin en soldaat te worden. Volgens de bronnen

maakt hij namelijk reeds op 17 augustus als 44-jarige deel uit van de Infanterie Territoriale. Deze troepen, bestaande uit oudere mannen, worden achter het front ingezet voor bewakingsdiensten. Hedeman wil echter naar het front en krijgt dit ook voor elkaar. Daar toont hij grote dapperheid en wordt bevorderd tot vaandeldrager van zijn regiment. Uiteindelijk is hij luitenant-vaandrig als hij op 8 juni 1916 oostelijk van Verdun een aanval leidt bij het gehucht Damloup. De precieze omstandigheden van zijn dood zijn niet bekend, wel dat zijn lijk in een massagraf terecht is gekomen. Tegen een vriend had hij een maand eerder opgemerkt: 'Frankrijk is een land, mooi genoeg om er voor te sterven. Ik ben tevreden het mijn leven te geven.'

Het laatste levensteken van Jules Hedeman aan zijn familie gedateerd 4 juni.

Op 8 juni sneuvelde hij in de Slag om Verdun.

In memoriams

Vader Hartog Hedeman in Almelo laat in verschillende landelijke kranten en het lokaal verschijnende Twentsch Zondagschblad een rouwadvertentie zetten met de tekst: 'Wij ontvingen de treurige mededeeling, dat den 8sten juni voor Verdun sneuvelde onze innig geliefde Zoon, Broeder en Behuwde Broer Jules Hedeman, Luitenant-Vaandrig in Franchen Dienst in den ouderdom van 46 jaar.'

In Nederland, Parijs, Londen en New York verschenen in de landelijke kranten 'in memoriams' over zijn dood. De New York Times schrijft op 16 juni: 'Parijs geschokt door het verlies van bekende journalist'. In De Telegraaf kwalificeert Mr. H. Louis Israëls zijn op het slagveld gestorven collega als: 'een dier weinige Europese dagbladschrijvers, wiens artikelen over internationale politiek met evenveel vertrouwen als belangstelling werden gelezen'. Ook het Maandblad van de Journalistenkring maakt in juli melding van zijn dood. Hedeman krijgt in Frankrijk postuum het Croix de Guerre avec Palme en zijn naam prijkt tot op de dag van vandaag in het Panthéon in Parijs.

Volgens Van der Woude was zijn dood in de modder van Verdun onnodig. Uit het archief van de familie Hedeman komt namelijk naar voren dat de invloedrijke diplomaat Philippe Berthelot - werkzaam op het ministerie van Buitenlandse Zaken en een bekende van Jules - hem tijdens een verlof in Parijs namens de minister een baan aanbood. Als ridder en sinds 1912 officier in het Legion d'Honneur vanwege zijn journalistieke verdiensten wordt hij door Berthelot gevraagd om deel uit te gaan maken van een Franse propagandadienst om de moed bij troepen en bevolking op peil te helpen houden.

Hedeman schrijft een vriend: 'Je denkt natuurlijk dat het dom van me is, het voorstel van den minister van Buitenlandse Zaken te hebben geweigerd, dat ik riskeer gedood of gewond te worden. Neen, het is helemaal niet dom. (..) Als ik val, welnu, zoveel te beter. Ik zou dan aan mijn aangenomen land het grootste offer hebben gebracht, ik zou mijn hoogsten plicht hebben vervuld.'

Tot slot

Wilde Hedeman met deze houding meer Fransman zijn, dan de gemiddelde Fransman? Of was hij bevangen – zoals meer intellectuelen die zich aan het begin van de oorlog als vrijwilliger aanmelden – door een geromantiseerd nationalistisch gevoel in samenhang met het tonen van mannelijke daadkracht? Wanneer de gruwelijke werkelijkheid aan het front duidelijk wordt, kunnen de betrokkenen niet meer terug. Op

desertie of het zich opzettelijk toebrengen van verwondingen staat als straf de dood door het executiepeleton. Het andere verbindende element is de intense kameraadschap onder de soldaten. Samen ervoor gaan of anders de dood als een onontkoombaar lot om te delen. Ook Jules wordt uiteindelijk op 8 juni één van de miljoenen doden van de Eerste Wereldoorlog. Het laatste levensteken van hem is gedateerd 4 juni 1916. Het briefje arriveert pas bij zijn zus in Enschede als hij al is gesneuveld. Daarin schrijft Jules dat het fysiek en geestelijk goed met hem gaat en vraagt hij zijn zus om zijn groeten over te brengen aan zijn vader, broers en andere zussen.

Jules Hedeman onder Franse wapenen.

Het Stadsmuseum Almelo, Prinsestraat 13, heeft van 11 juni tot en met 10 september een expositie over het leven van Jules Hedeman en de invloed van de Eerste Wereldoorlog op Almelo/Nederland onder de titel: 'Jules Hedeman. Een onbekende wereldberoemde Almeloër'.

Bron

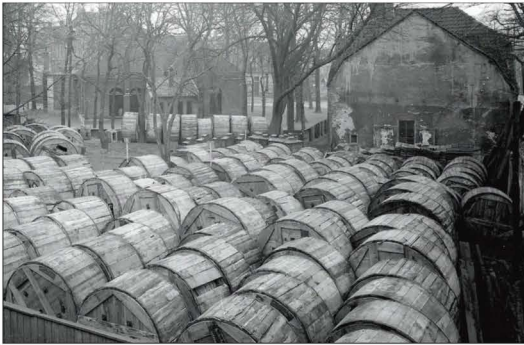
Foto's en briefje zijn afkomstig uit het Huisarchief Hedeman met dank aan Herman Hedeman Joosten en Nico van der Woude.

Enschede krijgt elektrische energie

Willy Ahlers

De gemeente Enschede had op het eind van de negentiende eeuw zijn eigen ideeën over hoe een openbare elektriciteitsvoorziening kon worden ontwikkeld. Het wilde het liefst een eigen gemeentelijk elektriciteitsbedrijf, maar men zag tegen de exploitatie op. Daardoor nam de besluitvorming enkele jaren in beslag. En dat was in het voordeel van Hofstede Crull en Willink, met hun centrale en installatiebedrijf in Borne.

Al in 1895 had de Amsterdammer Arnold Kooy Enschede gevraagd elektrisch gloeilicht te mogen verzorgen. In juni 1896 diende hij een verder uitgebreid plan in. Burgemeester van der Zee van Enschede was een groot voorstander van modernisering en was een pleitbezorger voor elektrifi-

Opslag laagspanning kabel bij het H.J. van Heekplein.

catie. In het zelfde jaar trad de burgemeester om gezondheidsredenen echter af. Zijn opvolger was Edo Bergsma, een wielermakker van Hofstede Crull. In 1897 werd het plan van Kooy afgewezen, de raad wilde eigen mogelijkheden onderzoeken. Vanwege het steeds groter verbruik van gas voor verlichting stelde een ingestelde commissie met o.a. H.J.E. van Heek de oprichting van een elektrische centrale voor. Het jaar daarop werden zes firma's gevraagd een ontwerp in te dienen. Intussen was Willink samen gegaan met Hofstede Crull en waren hun mogelijkheden sterk verbeterd. In zijn toelichting schrijft Hofstede Crull bij de keuze tussen wissel- en gelijkstroom dat stroom leveren voor motoren nooit zo gewichtig zal worden als het verschaffen van stroom voor licht. Het voorstel was gelijkstroom met een twee/drieleider met 270/540 Volt voor verlichting maar ook voor de mogelijke komst van een elektrische tram. Enschede koos voor de bouw van de centrale en het net, maar

ook om de exploitatie gedurende vijf jaar in één hand te houden. Er bleven in 1899 twee mogelijke kandidaten over, Hofstede Crull en Willink uit Borne en Groeneveld van der Pol uit Amsterdam. Hofstede Crull kende de burgemeester erg goed, Willink had familiebetrekkingen in Enschede en het bedrijf was in Twente gevestigd; ze kregen de opdracht. Het contract werd begin 1900 getekend. Het tarief voor licht werd bepaald op 25 cent/kW, voor kracht zou de prijs afnemen naar mate het verbruik groter werd. Omdat het aantal klanten meteen al groter werd, werd direct gekozen voor een drieleider net ge-

Beschadiging electrische geleidingen.

De BURGEMEESTER der gemeente
LONNEKER,

roept de medewerking van de ingezetenen dringend in, te helpen zorgen, dat door hunne kinderen geene voorwerpen als ijzerdraad, kippengaas, touwen, waaraan steenen bevestigd, en andere, worden geworpen in de geleidingen van het electrisch geleidingsnet in deze gemeente of wel vliegers worden opgelaten in de nabijheid van zoodanige geleidingen.

Niet alleen dat daardoor noodwendig storingen moeten optreden in de stroomlevering, doch dergelijke handelingen kunnen voor de betrokken personen levensgevaarlijk zijn.

Lonneker, Juni 1913.

'Oekaze' van de burgemeester van Lonneker, 1913.

lijkstroom 2x220V. Ook nog groot genoeg voor een tramnet. Inmiddels nam de gemeente ook het plaatselijke telefoonnet over en ontstond er de Gemeentelijke Electriche Bedrijven Enschede. De exploitatie werd in eerste instantie voor vijf jaar afgegeven.

Tramplannen

In 1900 volgde ook een aanvraag door Hofstede Crull en Willink voor de aanleg van een tramverbinding tussen Almelo via Enschede naar Glanerbrug. Van verdere initiatieven zien we niets terug. Misschien wilde Enschede niet alles in één hand geven. Het was de TET die nieuwe tram plannen maakte en toestemming kreeg voor de lijn Enschede - Glanerbrug. Siemens zorgde voor de baan en de trams. Hofstede Crull en Willink traden op als adviseurs en de feestelijke opening was op 4 juli 1908.

Interieur van het in 1916 in Enschede gebouwde onderstation.

De centrale in Enschede was ondergebracht in het leegstaande gebouw van de Van Braams-school, ook bekend als school C, gelegen "Achter het Hofje". Het voordeel was dat de gasfabriek er vlakbij was. In de centrale waren twee gasmotoren van elk 100 pk, twee gelijkstroom dynamo's van 80 kW, een aggregaat van twee gelijkstroom-machines van 2x220 V, een schakelinrichting met een inrichting voor het laden van de batterijen en een accubatterij met 148 cellen en 455 Ah. Door het gebruik van batterijen hoefde de centrale in de nacht niet te draaien. Een gelijkstroomnet heeft door de verliezen maar een klein bereik. De eerste 38 aansluitingen zullen dan ook in de buurt zijn gelegen. Op 9 april 1901 was de centrale gereed en kon de exploitatie beginnen. Alles ging goed, alleen klaagden de omwonenden over geluidshinder, maar die klachten werden niet zo serieus genomen. Welgestelden waren de gebruikers die zich de luxe van elektrisch licht konden permitteren, maar ook de kleinindustrie

werd een afnemer. Al binnen vijf jaar volgde een grote uitbreiding. Inmiddels was de centrale TCS van Borne naar Hengelo verhuisd en was het installatiebedrijf sterk uitgebreid.

Lonneker

In 1909 kreeg de TCS concessie voor Lonneker. Er kwam daarvoor een bovengrondse lijn van 10 kV vanuit Hengelo naar Lonneker en vandaar naar Glanerbrug. De fabriek Eilermark in

Gaslantaarn omgebouwd voor elektrische gloeilamp.

Gronau kreeg daarmee ook voeding. Dus een Nederlands bedrijf ging ook in Duitsland stroom leveren. In hetzelfde jaar stond Enschede voor de keus zelf sterk uitbreiden of aansluiten aan de 10 kV uit Hengelo. In de Enschedese centrale waren geen mogelijkheden en werd het dus 10 kV. Enschede moest de kabel betalen, kreeg gunstige leveringsvoorwaarden en dus ook nog een dubbele voeding. In 1910 was de lijn operationeel. In hetzelfde jaar nam Enschede de exploitatie over. In de eerste jaren waren er nog wat problemen en storingen. De jeugd had ontdekt dat je een stuk staaldraad over de lijn kon gooien wat mooi vuurwerk opleverde. In 1915 werd begonnen met een groot nieuw onderstation op het terrein "Achter het Hofje"; licht (220/380 V) en kracht (500 V) draaistroom werden gescheiden. De eerste wereldoorlog leverde veel problemen op, pas in 1920 konden de werkzaamheden afgerond worden. In 1924 was in Enschede de straatverlichting geheel elektrisch, de ruim 1200 lampen konden centraal worden ontstoken.

Het eerste echte postkantoor van Oldenzaal

Willy Ahlers

In het Inschrien nummer 2015/4 staat een artikel over architect en bouwmeester Jacob van der Goot. In Oldenzaal heeft hij het voormalig postkantoor tot woonhuis voor H.P. Gelderman omgebouwd. In dit artikel wat meer over de geschiedenis van dit gebouw.

Oldenzaal krijgt in 1831 een eigen postkantoor. Niet als gebouw, maar een werkplek. Er zijn drie van die plekken bekend. In de Deurningerstraat, buiten de Deurningerpoort en terug naar de Deurningerstraat. Vanaf 1871 zijn er gesprekken tussen de posterijen en de gemeente voor de vestiging van een eigen postkantoor. In 1873 heeft het overleg resultaat. Er werden door de gemeente twee panden gekocht voor een bedrag van 3900 gulden op de hoek van de Grootestraat en het Plechelmusplein. Gedeputeerde Staten ging op 28 juni 1873 accoord; de PTT was al op

12 juni accoord gegaan. Dat waren erven met schuur gekocht van schoenmaker ten Welberg. Gebruikelijk was dat de gemeente het kantoor bouwde en de posterijen het huurden. Architect was J. Mol uit Hengelo en de posterijen huurden het voor 500 gulden per jaar. Het kantoor werd gebruikt voor de posterijen en de telegraaf, de telefoon is van latere datum. Het pand werd op 1 november 1874 in gebruik genomen. In het gebouw woonde ook de directeur. In 1885 werd het verbouwd en ging de huur omhoog naar 650 gulden per jaar. Al in 1897 bleek dat het gebouw

Dit is het pand na de verbouwing door architect Van der Goot.

Het kruispunt is lang een onderdeel van de AI gebleven, al het (inter)nationale verkeer moest door de stad. Het was gelukkig nog niet zo druk op straat.

Collectie Historische Vereniging Avereest.

te klein zowel het werk- als woongedeelte, dat zelfs ongezond werd genoemd. Het pand aanpassen was voor de rijksbouwmeester niet mogelijk. Er werd besloten naar een andere plek uit te kijken. In 1898 volgde de verhuizing naar een nieuw pand aan de Steenstraat. Postdirecteur was C.F. Romeyn die gedurende de jaren 1872 tot 1898 in Oldenzaal werkzaam was. Hij was de vijfde directeur in Oldenzaal. In de Steenstraat bleef het postkantoor tot 1975, waarna er een nieuwe verhuizing volgde nu naar de Langestraat. Daar bleef het tot 2008. In Oldenzaal kun je nog op drie plaatsen postale zaken regelen, twee in de binnenstad en een in de Thij. Toen het echte postkantoor uit Oldenzaal verdween werd het pand te koop gezet.

Inmiddels had ik al in de 80er jaren van de vorige eeuw het laatste deel van het archief van

de postkantoor in ontvangst genomen. Met als belangrijkste item de benoemingsbrief van de eerste echte postdirecteur van Oldenzaal D.W. Stork.

Er is een informatie uit die tijd (1874) bekend voor een nieuwe postdirecteur. Oldenzaal heeft 4737 inwoners waarvan 3628 katholiek. Het traktement van de directeur is 1900 gulden per jaar, daar staat tegenover een borgtocht van 3500 gulden, wat je kwijt bent als je je plicht niet goed vervult. Het schoolgeld voor de mulo bedraagt voor de meer gegoeden 40 gulden, voor minder gegoeden 20 en voor de minst gegoeden 10 gulden per jaar. Er zijn 9536 telegrammen verzonden en er zijn 478 spaarbankboekjes in omloop. Het leven in Oldenzaal was gewoon, er is een binnen- en buiten sociëteit, er is een harmonie en zangvereniging. De stad heeft fraaie en gezonde omstreken.

Ook in Dedemsvaart werd door architect J. Mol een postkantoor gebouwd op basis van het Oldenzaalse bouwplan. Het gebouw staat er nog steeds.

Pand voormalig postkantoor Oldenzaal anno 2014.

Jan Willem Racer, brein der kleine steden

Jan Mistrate Haarhuis

.....

Het is in 2016 tweehonderd jaar geleden dat Jan Willem Racer op 1 oktober overleed. Hij heeft grote betekenis gehad voor Twente als advocaat en rechtsgeleerde. In 1768 vestigde hij zich als advocaat in Oldenzaal. Hij betrok daar de bekende woning aan de Marktstraat van zijn oudoom Muntz, indertijd burgemeester en advocaat, thans het gebouw waar de Groote Sociëteit in gevestigd is. Helaas vergat deze oudoom, die kinderloos was, bij leven te regelen dat het huis werd nagelaten aan zijn neef. Racer kocht het huis in 1769 van de erfgenamen van Muntz voor 3000 gulden.

Advocaat en rechtshistoricus

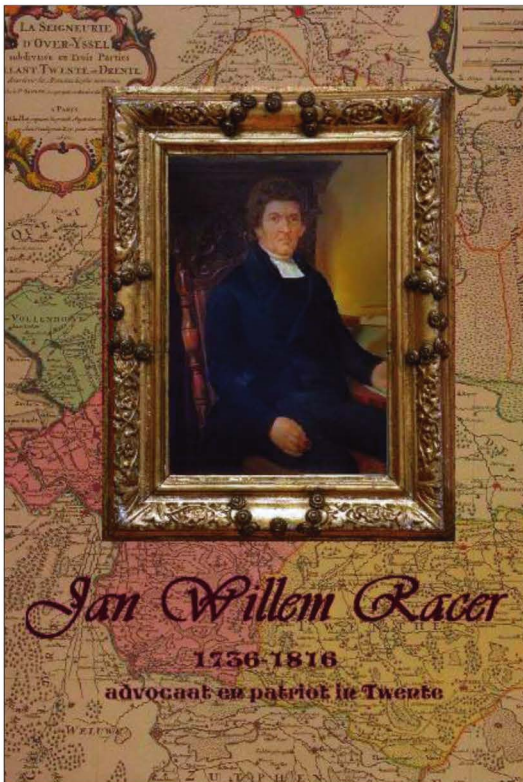
Jan Willem Racer is op 1 juli 1736 geboren in Delden. Zijn moeder, Aleid van den Berg, was de dochter van een predikant in Borne. Zijn vader Georg Frederik Racer was lange tijd conrector aan het Atheneum (Lateinschule) in het Duitse Lingen. Na zijn conrectorschap in Lingen werd Georg Frederik tot predikant beroepen in Delden. Hij deed aanvankelijk zijn werk naar behoren, totdat hij onenigheid kreeg met de leden van zijn gemeente. Hij ergerde zich aan het gedrag van diakenen, omdat zij uit hun eigen winkels armen bedeedden. Het conflict werd weliswaar opgelost, maar dominee Racer kon zich uiteindelijk toch niet verenigen met de oplossing en hij kreeg verlof om een beroep elders aan te nemen. Na tweeëntwintig jaar geestelijk leidsman in Delden te zijn geweest, werd hij op 10 april 1744 beroepen in St. Croix in West-Indië. Vader Racer vertrok en liet zijn drie kinderen achter in Nederland. Jan Willem werd ondergebracht bij zijn grootmoeder. Na het overlijden van deze grootmoeder werd Jan Willem opgenomen in het gezin van oom en tante van den Berg in Borne.

In 1748 vertrok Jan Willem naar Oldenzaal voor een studie aan de Latijnse school in de Sint Plechelmusbasiliek. In 1752 was hij zover dat hij kon gaan studeren in Groningen. In september 1754 liet Racer zich inschrijven aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid. Op 3 mei 1758 promoveerde hij en twee maanden later werd hij door de Staten van Overijssel beëdigd als advocaat. Racer bouwde een omvangrijke praktijk op die hem in contact bracht met archieven en dit leidde tot bestudering van de oude rechten en rechtsgeschiedenis van Overijssel. Hij publiceerde in 1772 een wetenschappelijk

werkstuk. Hij droeg dit werk, volgens gewoonte van die tijd, op aan de drost van Twente Sigismund graaf Van Heiden Hompesch te Ootmarsum. Deze Ootmarsumse drost (1731–1790) zou later tijdens de patriottentijd een van zijn grootste tegenstanders worden.

Portret van Sigismund V.L.G. van Heiden - Hompesch.
Foto: H. Rutten.

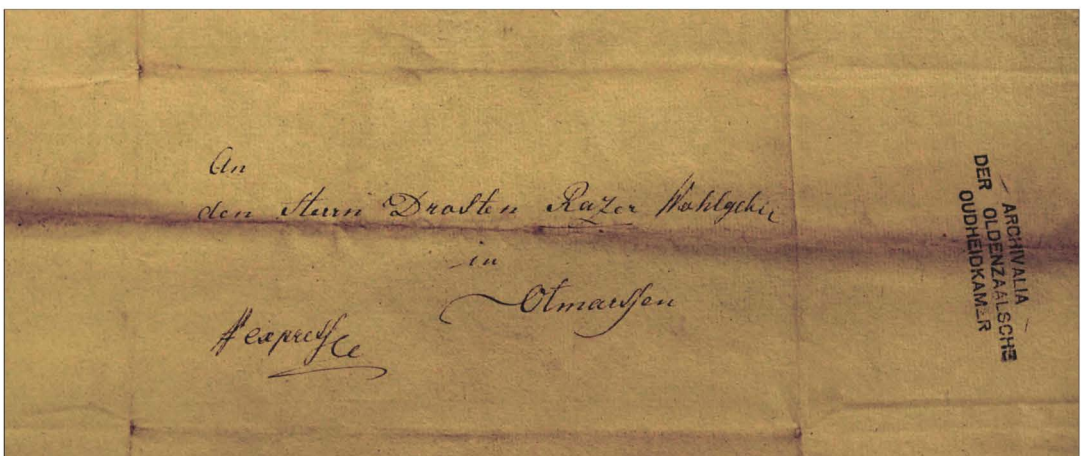

Schilderij van Racer in het Palthehuis Oldenzaal.

De patriottenbeweging

De patriottenbeweging was een typisch 18e eeuwse politieke stroming gebaseerd op de idealen van de verlichting: het geloof in de redelijkheid van de mens. Kenmerkend voor de patriotten waren ook hun oude grieven tegen de

oligarchie van de drost en de Oranjegezinden. Naast juridische kwesties begon Racer zich als verlichte geest eveneens te interesseren voor de politieke zaak. Zeker toen er een hevige strijd losbarstte tussen de prins- of Oranjegezinden en de patriotten in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. De Oranjegezinden waren edelen en regenten die door het regeringsreglement voor hun ambten vrijwel geheel afhankelijk waren van stadhouder Willem V van Oranje Nassau (1741–1784). Binnen de patriotten waren twee stromingen actief: de aristocratische patriotten die voor een republikeinse regentenheerschappij kozen en de democratische patriotten die kozen voor een heerschappij van de middengroepen in steden en op het platteland met bestuurlijke invloed. Op politiek gebied zette Racer zich vooral in voor meer bestuurlijke macht van de stad Oldenzaal en de andere steden in Twente. Jan Willem Racer werkte nauw samen met een andere patriot, Joan Derk Van der Capellen tot den Pol. Hij was een Gelderse edelman die lid was van de Ridderschap van Overijssel. In de Ridderschap zaten edelen die als afgevaardigden van Twente, Salland en Vollenhoven, het platteland vertegenwoordigden. De steden werden vertegenwoordigd door regenten afkomstig uit de drie steden: Deventer, Kampen en Zwolle. Samen vormden de Steden en de Ridderschap, de Staten van Overijssel. De strijd van de patriotten Van der Capellen en Racer werd gevoerd op twee fronten. Ten eerste

Brief geadresseerd aan Racer tijdens zijn drosteschap, in Ootmarsum.

op het gebied van de buitenlandse politiek, met name de erkenning van de Verenigde Staten. Het tweede front waarop Van der Capellen en Racer zich manifesteerden was de binnenlandse politiek in Overijssel met een sterke nadruk op de afschaffing van de zogenoemde drostendiensten.

Drostendiensten

In de periode rond 1780 start Racer met een onderzoek of leden van elk huisgezin in Twente wel verplicht waren drostendiensten te verrichten. Racer beantwoordt die vraag op karakteristieke en vakkundige wijze met een algemene historische verhandeling over de ontwikkeling van de diensten van de Overijsselse inwoners, gevolgd door een specifieke verhandeling over de drostendiensten. Voorlopig blijft het daarbij en de drostendiensten bleven bestaan. Hoewel toen nog weinig werd bereikt, was het vuur van de

bestrijding van de gehate drostendiensten opgestookt en het zou blijven branden.

De drostendiensten stamden uit de middeleeuwen en verplichtten boeren in Overijssel/Twente om tweemaal per jaar "eens bij hooy en eens bij gras" hand- en spandiensten te verlenen voor de drost. Kortom, een vorm van gedwongen arbeid voor de drost. Dankzij het onderzoek van Jan Willem Racer werden de drostendiensten aan de kaak gesteld. Ook verzamelde Racer gegevens over het ernstige misbruik dat de drost van Twente en Salland, graaf Sigismund Van Heiden Hompesch, van de drostendiensten maakte. Racer ontloopte zich tot een Twentse rechtsgeleerde avant la lettre. Zijn historisch onderzoek was en blijft een belangrijke bron voor de geschiedenis van het recht in Overijssel. "Het is een geluk dat wij een man van die bekwaamheid en vaderlandsliefde als de heer Racer bezitten", schreef Van der Capellen. De actie van Racer bleek uiteindelijk toch succesvol, de drostendiensten werden in 1785 afgeschaft.

Jachtrecht

In 1780 eiste de burgerij van Oldenzaal het recht van de jacht in de buurtschappen en boerschappen terug, omdat men er achter was gekomen dat de burgerij dit recht voor 1748 wél had bezeten. De stad Oldenzaal verzocht Racer om een onderzoek te doen naar dit jachtrecht. Dit onderzoek was het begin van wat zou uitgroeien tot een groots achtdelig werk van ongeveer 2800 pagina's, De Overijsselsche Gedenkstukken.

Er was in die tijd een hevige strijd gaande tussen prinsgezinden en patriotten binnen de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Het was een tijd van economische achteruitgang met een beperkt aantal regentenfamilies die de politieke macht in handen hadden. Wat kleine steden als Oldenzaal en Ootmarsum betreft werd alle macht van de stadhouder via de drost uitgevoerd. De kleine steden waren zich ervan bewust dat de rechten die de regenten zich toeëigend hadden niet altijd aan hen hadden toebehoord. En men eiste dan ook herstel van deze rechten en vrijheden. Racer verdedigt in het eerste deel van De Gedenkstukken het standpunt dat de burgers ook het recht op de

Standbeeld van Racer in Oldenzaal.

jacht hadden. Het was een recht dat iedereen van nature bezit en helemaal geen privilege voor edelen. Hij benadrukte dat het hier ging om ongeschreven gewoonterecht. De kleine steden konden dan ook geen schriftelijke bewijsstukken, in de zin van privileges, overleggen. Ze konden alleen verklaren dat het hier om een natuurrecht ging en dat zij van oudsher de jacht beoefend hadden. Racer maakte duidelijk dat dit probleem al twee eeuwen speelde. De kwestie van het jachtrecht was voor de drosten van het grootste belang om de stadjes onder hun invloed te brengen en uiteraard vanwege de inkomsten die zij ontvingen van de boetes bij overtreding. Racer trok met deze zaak de aandacht in vele kleine steden en het regende dan ook verzoeken bij hem om niet alleen het jachtrecht maar ook het ijkrecht te herstellen.

Een man van bekwaamheid en vaderlandsliefde

De Overijsselse patriotten keerden zich in het begin vooral tegen bestaande misstanden: drostendiensten, jachtrecht, jachtgericht en ijkrecht. Doel was de boeren en burgers te bevrijden van de overheersing van de drosten en het onrecht te bestrijden. Het middel daartoe was het verrichten van historisch onderzoek

naar de oorsprong en ontwikkeling van wetten en instellingen, de opsporing van misbruiken en het sturen van verzoekschriften met het nodige bewijsmateriaal. Hiermee zou vooral Racer zich inlaten en tegen deze achtergrond dienen we zijn Overijsselsche Gedenkstukken te bekijken. Hij was het brein der kleine steden. De initiatieven van Racer zorgden ervoor dat de beweging der kleine steden bijzonder aan kracht won. Hij heeft met succes gevochten voor de rechten van de Twentse steden Oldenzaal, Enschede, Goor, Delden, Rijssen en Ootmarsum, die zich op 28 november 1762 “De Verenigde Steden van Twente” gingen noemen.

Bij zijn overlijden in 1816 te Oldenzaal had Jan Willem Racer een zevenenvijftig jaar durende rechtspraktijk uitgeoefend. De achttiende-eeuwse rechtshistoricus mr. Jan Willem Racer is de belangrijkste patriot in Twente geweest. Om deze belangrijke Twentenaar te eren en hem ook voor de huidige en toekomstige generatie uit de vergetelheid te halen heeft de Stichting J.W. Racerhuis samen met de Vereniging De Grootte Sociëteit, het initiatief genomen een bronzen beeld te plaatsen in de nabijheid van het naar hem genoemde huis aan de Markstraat in Oldenzaal waar hij tot zijn dood in 1816 heeft gewoond en gewerkt. Het is de intentie om via dit beeld aandacht te schenken aan de betekenis van Racer als pleitbezorger voor de verlichte ideeën van de Nederlandse patriottenbeweging, die als grondslag mogen worden beschouwd voor onze huidige parlementaire democratie. Op 29 april 2011 is het beeld onthuld door de commissaris van de koningin. De voormalige hoogleraar beeldhouwen aan de Rijksakademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam, Erik Claus heeft het bronzen beeld ontworpen.

Bron

Mistrate Haarhuis, Drs. Jan G.M. (2010), Jan Willem Racer, 1736–1816: advocaat en patriot in Twente.

Het artikel is eerder gepubliceerd in Jaarboek 2016 van Heemkunde Ootmarsum.

Auteur is lid van de Grootte Sociëteit Oldenzaal.

Een schuilkerk in een boerenschuur

Bert Dop

Bij de oude schuur op het erve De Haimer in Tweekelo staat al negentig jaar een gedenksteen die vertelt dat Twentse doopsgezinden hier in de zeventiende eeuw in het geheim bij elkaar kwamen. Onlangs is er een door de Historische Sociëteit Enschede-Lonneker beschikbaar gesteld informatiebord geplaatst, waarop wat uitvoeriger op de bewogen geschiedenis van dit gebouw wordt ingegaan [1]. Hoe kwamen die doopsgezinden er destijds eigenlijk toe voor hun godsdienstige bijeenkomsten hun toevlucht te zoeken in een eenvoudige behuizing in het afgelegen Tweekelo?

Voormalige schuilkerk op het erve De Haimer in Tweekelo (foto: Bert Dop).

Het doperdom in de zestiende eeuw

In de vroegste periode van het Nederlandse doperdom, de eerste helft van de zestiende eeuw, waren er verschillende groeperingen die als wederdopers of anabaptisten kunnen worden aangemerkt. Sommigen zullen bij de term 'wederdopers' allereerst denken aan de gebeurtenissen in Münster in de jaren 1534 en 1535 en in gedachten de ijzeren kooien aan de toren van de Lambertikirche voor zich zien. Ook van deze apocalyptische stroming zijn er in die tijd aanhangers in Twente geweest. Een andere groepering, die zich eveneens in deze contreien manifesteerde, was die van de davidjoristen, de

volgelingen van David Joris, een meer spiritualistische stroming. En zo waren er nog wel wat meer. Al deze doperse stromingen raakten in de loop der tijd echter steeds meer op de achtergrond. Steeds sterker naar voren kwam de richting die zich in de jaren veertig van de zestiende eeuw begon te ontwikkelen onder leiding van een gewezen pastoor uit Witmarsum in Friesland: Menno Simons. Hij wees wat Jan van Leyden in Münster gedaan en verkondigd had, scherp af. Niet geweld brengt het Koninkrijk Gods op aarde – de Münsterse aanpak –, maar de ethisch zuiver handelende gemeente van bekeerlingen. Voor Menno en zijn

volgelingen – de menisten of mennonieten – was geweldloosheid een belangrijk uitgangspunt. De bekendste wederdopers in Twente in de eerste helft van de zestiende eeuw zijn Maria van Beckum en haar schoonzus Ursula, intussen zelfs opgenomen in de historische canon van Overijssel. Mogelijk hebben deze beide ‘joffers’ zich bij hun overgang naar het doperdom laten inspireren door David Joris. Hoe het hen is vergaan, is bekend. Zij werden uiteindelijk in Deventer gevangen gezet en berecht, maar ondanks de smeebeden van hun familie en de strenge verhoren weigerden zij hun geloofsopvattingen te herroepen. Op 13 november 1544 stierven zij op een brandstapel op het Galenveld bij Delden. Dopers, tot welke stroming zij ook behoorden, bleven in deze tijd van overheidswege bestreden en vervolgd worden. In Twente was dat nagenoeg de hele zestiende eeuw het geval.

De Tachtigjarige Oorlog en het Twaalfjarig Bestand

Men zou verwachten, dat de situatie voor de doopsgezinden iets beter werd in 1597, toen Prins Maurits grote delen van Twente veroverde op de Spanjaarden en daar de rooms-katholieke niet meer de heersende godsdienst was. Maar van een echte verbetering was eigenlijk geen sprake. In Twente bleven het nog heel lang woelige tijden, die voor doopsgezinden en andere dissenters bepaald geen rustig bestaan garandeerden. Het begon al in 1605, toen Spinola Oldenzaal, de enige versterkte stad in Twente, heroverde. Het gevolg was, dat de Spanjaarden feitelijk weer in grote delen van Twente hun invloed konden doen gelden. Ook de kerk van Rome kreeg weer een steviger positie. Tijdens het Twaalfjarig Bestand, van 1609 tot 1621, werden de in 1609 bestaande machtsverhoudingen gehandhaafd: Oldenzaal bleef Spaans, de rest van Twente Staats. Ook dat betekende nog niet, dat de doopsgezinden in de Staatse gebieden ongemoeid gelaten werden, zeker niet toen Unico Ripperda, heer van de havezate ‘Hof te Boekelo’, drost van Twente werd. Dat was in 1611. Ripperda had een goede relatie met de rooms-katholieke vicaris-generaal Philippus Rovenius, een man die de bestrijding van de dopers hoog in zijn vaandel had staan.

Op diens verzoek vaardigde Ripperda een jaar na zijn aantreden een order uit om de bijeenkomsten van doopsgezinden te verstoren en de bezoekers en hun voorgangers op te pakken. Daarop kwamen op 12 oktober 1612 in Borne veertien doopsgezinden – vier uit Goor, twee uit Enschede, vier uit Borne en vier uit Almelo – bij elkaar als afgevaardigden van ‘de gemeente die men Menisten noemt in Twenthe’.

Door de Twentse doopsgezinde gemeenten op 6 juli 1926 geplaatste steen bij de schuur op De Haimer (foto: Bert Dop).

Zij kwamen samen om protest aan te tekenen tegen het plakkaat van de drost. Steden in Twente konden in die tijd in beroep gaan bij de stedelijke magistraat van Deventer en aan deze instantie werd dat rekest dan ook gericht. Het Deventer stadsbestuur blijkt zich drukker gemaakt te hebben over de formele kant van de zaak – de drost had zijn plakkaat uitgevaardigd zonder daarin de Staten van Overijssel tevoren gekend te hebben – dan over de inhoud van diens order. Maar voor de Twentse doopsgezinden bood dat waarschijnlijk weinig soelaas. Het

lijkt erop, dat zij gedwongen bleven – zoals Blaupot ten Cate schrijft – ‘hunne zamenkomsten in de buurtschappen en op afgelegene plaatsen te [...] houden’ [2].

Ontwikkelingen na 1626

Aan de verdeelde situatie in Twente – enerzijds Staats, anderzijds Spaans – kwam pas definitief een einde in 1626, toen Ernst Casimir Oldenzaal weer in Staatse handen bracht. Wat betekende de definitieve overgang van het Spaanse naar het Staatse gezag nu voor de positie van de doopsgezinden? Immers, in de Staatse gebieden was de gereformeerde kerk de bevoorrechte kerk, overigens zonder een echte staatskerk te zijn. Volgens de Unie van Utrecht uit 1579 – de ‘grondwet’ van de Staatse Nederlanden – mocht niemand om zijn religie worden lastiggevallen. Maar over de interpretatie van deze bepaling bestond onenigheid. Hoe ver ging deze vrijheid? Was het alleen maar persoonlijke gewetensvrijheid of waren openbare uitingen van religieuze gevoelens die afweken van de gereformeerde religie, ook toegestaan? Bij voorbeeld het bouwen en inrichten van kerken aan de openbare weg. Het waren met name de gereformeerde predikanten die zich tegen zo’n ruimere interpretatie verzetten en er voortdurend bij stedelijke en gewestelijke besturen op aandrongen dergelijke openbare godsdienstige uitingen te verbieden.

Enschede

In Enschede werd aan de doopsgezinden bij besluit van Ridderschap en Steden van Overijssel van 31 oktober 1631 de vrije uitoefening van hun eredienst toegestaan. Een beperkte interpretatie van de bepaling in de Unie van Utrecht over de godsdienstvrijheid, vinden we ook terug in dit besluit: de vrije uitoefening van de eredienst werd toegestaan ‘in alle Stilligheid en Moderatie’. En zelfs dat laatste werd door de overheid nog heel strikt uitgelegd. Zo kreeg de doopsgezinde Jan van Lochem, toen hij in 1644 twee doopsgezinde voorgangers in zijn huis verborgen hield, daarover een geschil met de landdrost van Twente. Nog geen twintig jaar later kregen de Enschedese doopsgezinden van de stedelijke overheid in Enschede al wat meer armslag. De

Raad nam op 19 maart 1660 het besluit de menisten, principieel tegen het dragen van wapens, vrij te stellen van dienstdoen in de schutterij. Daar moest, uiteraard, iets tegenover staan: elk doopsgezind huisgezin werd verplicht tot betaling van 12½ stuiver per jaar aan de stedelijke magistraat.

Twee Münsterse oorlogen

Inmiddels hadden de Enschede menisten in de huidige Stadsgravenstraat een kamer ingericht voor hun kerkdiensten. Maar aan de mogelijkheid die hen gegund was hier in alle rust bij elkaar te komen, kwam een einde, toen de troepen van de Münsterse bisschop Bernard van Galen in september 1665 Twente bezetten en de katholieke kerk weer de overheidskerk werd. Die eerste bezetting eindigde in april 1666. De geschiedenis herhaalde zich tussen juni 1672 en april 1674 tijdens de tweede Münsterse bezetting. Voor de doopsgezinden in heel Twente had dit tot gevolg dat men weer zijn toevlucht moest zoeken in schuilkerken. Pas toen ook de tweede Münsterse oorlog voorbij was, konden de Enschedese menisten terugkeren naar hun vertrouwde stek aan de Stadsgravenstraat. In 1698 werd de kamer van de familie Van Lochem die daar in gebruik was, vergroot tot een kerkruimte. En in december 1769 werd het eerste kerkgebouw op deze plek in gebruik genomen. De plek tegenover de Menistenstraat, waar nu nog de voormalige doopsgezinde kerk uit 1864 staat.

Almelo

Een enigszins vergelijkbare ontwikkeling deed zich in Almelo voor. Zo stelde de heer van Almelo, Johan van Rechteren, zich in de jaren twintig en dertig van de zeventiende eeuw redelijk gematigd op tegenover de doopsgezinden, waar het hun openbare samenkomsten betrof. Maar soms gaf hij toe aan de druk van de gereformeerde predikanten om tegen die bijeenkomsten op te treden. In 1664 kregen de Almelse doopsgezinden vrijstelling van deelname aan de (gewapende) stadsschutterij. Een jaar later werd die vrijstelling weer ingetrokken en moesten doopsgezinden net als anderen die niet opkwamen voor de schutterij, een boete van een rijksdaalder betalen. In 1684 bouwden

Een boerenschuur als schuilkerk

In de 17de en mogelijk al in de 16de eeuw kwamen de doopsgezinden van Twente samen in deze schuur op erve De Haimer. Omdat hen niet was toegestaan openbare erediensten te houden, waren zij voor hun samenkomsten aangewezen op achteraf gelegen behuizingen. In de loop van de 17de eeuw kwam het tot enige versoepeling. Doopsgezinden konden toen samenkomen in steden als Enschede en Almelo. Maar later in deze eeuw moesten zij zich opnieuw terugtrekken in deze schuur. Van september 1665 tot april 1666 en van juni 1672 tot april 1674 was Enschede bezet door de troepen van de bisschop van Munster. De enig toegelaten godsdienst in die bezettingsjaren was de rooms-katholieke. Voor de doopsgezinden betekende dit dat zij hun godsdienstoefeningen in het geheim moesten houden.

De Ring Twente van Doopsgezinde Gemeenten plaatste hier op 6 juli 1926 een gedenksteen.

Het onlangs geplaatste informatiebord bij het erve De Haimer (foto: Suzan Blanksma).

de Almeloëse menisten, met toestemming van de toenmalige heer van Almelo, een kerk aan de Grotestraat.

Almelo werd eveneens geconfronteerd met de beide Münsterse oorlogen. Ongetwijfeld zullen de Almeloëse doopsgezinden toen ook ergens in het geheim samen zijn gekomen. De voorganger van de Almeloëse gemeente, de linnenreder Andries Schoemaker, vluchtte tijdens de eerste Münsterse bezetting zelfs naar Zwolle, waar hij in 1666 overleed.

Twekkelo

Was het nu toevallig dat de doopsgezinden in de omgeving van Enschede en Hengelo tijdens de Münsterse bezettingen en misschien ook al in de tijd van het plakkaat van Ripperda hun toevlucht zochten in Twekkelo? Dat was het niet. Zij zochten uiteraard een plek waar ook al geloofsgenoten aanwezig waren. En dat was in Twekkelo het geval. Mogelijk al in de zestiende eeuw woonden hier dopers. Een doopsgezinde gemeenschap die heeft bestaan tot omstreeks 1700, toen de Enschedese gereformeerde predikant Johannes Strick de Twekkeler menisten naar zijn kerk wist over te halen. Nu rest alleen nog de schuur op De Haimer, als

een stille getuige van een bewogen verleden waarin ook deze contreien niet vrij waren van godsdienststrijd en alle ellende waartoe die strijd kon – en nog steeds kan – leiden.

Om dit Rijksmonument in stand te houden, helpt de Doopsgezinde gemeente in Twente, boer Assink fondsen te werven voor het onderhoud. Alle bijdragen zijn welkom: bankrekening nr. NL 52 INGB 0001 0065 26 ten name van Doopsgezinde Gemeente Twente Zuid-Oost **onder vermelding van restauratie De Haimer.**

Noten

1. Dit artikel is een bewerking van de voordracht, gehouden bij de onthulling van het informatiebord bij de schuur op het erve De Haimer op zaterdag 2 april 2016.
2. S. Blaupot ten Cate, Geschiedenis der Doopsgezinden in Groningen, Overijssel en Oost-Friesland. Van derzelve ontstaan tot dezen tijd, uit oorspronkelijke stukken en echte berigten opgemaakt, 2 dln. (Leeuwarden/Groningen 1842) II, 61.

Pioniers in Beckum brengen snijmaïs tot leven

Theo Leoné

Beckummer pioniers hebben het koele noordwesten van Europa een groener aanzien gegeven. Hoogzomer wuift in Nederland alleen al zo'n 230.000 hectare maïs. Een halve eeuw geleden stond de graansoort uit Amerika in onze contreien nog te boek als een subtropisch gewas. De vanouds populaire rogge en haver bedekken ieder slechts vijfduizend hectare van het land. De opmerkelijke opmars van maïs begon in kerkdorp Beckum.

“Met maïs meer melk. Met maïs meer geld”, roept landbouwconsulent Johan Meijer zijn boeren toe. De Tweede Wereldoorlog is nog maar net voorbij. Schaarste aan alles. Behalve – achteraf gezien – wellicht aan boerderijen. Beckum telt bij het neerleggen van de wapens minstens 150 landbouwbedrijven. Tegen anno 2016 nog een stuk of tien melkveehouderijen. De gemengde bedrijven zijn specialisten geworden. Met als belangrijkste input, naast kennis,

arbeid en kapitaal: snijmaïs. Ook al heeft het gewas door de Europese mestregels aan hectares wat moeten inboeten.

In februari 1949 steekt een ondernemende groep boeren in Beckum de koppen bij elkaar. Om tafel zitten Johan Grootte Bromhaar, Arie Sonneveld, J. ten Avest en voorlichter Johan Meijer. Ook de enthousiaste Jan Eijsink schuift aan. De vindingrijke technicus wil van problemen niet weten en gaat een spannende toekomst

Mais Meijer aan het woord, begin jaren zeventig.

Links op de foto J. ten Avest en Johan Grootte Bromhaar. Rechts Jan en zoon Tonnie Eijsink plus op klompen Arie Sonneveld.

tegemoet als loonwerker. Plaats van handeling: café Boenders. Geboren is Maïskern Beckum, midden in een zanderige streek van de eeuwige rogge.

Het Kopstuk Maïs Meijer

Landbouwvoorlichter Maïs Meijer is gewiekst, een beetje rebels. Net zoals Beckums beroemde pastoor Christianus Egbertus Osse, aan wiens deur een bord hing met de tekst: "Appels en peren, ook veur Gerifformeerden." Beckum is een dorp van samenwerking, verschillen zijn om te overbruggen. Niemand kijkt dan ook vreemd op dat in Haaksbergen de overleden vader van Maïs Meijer – van protestantse huize – wordt afgelegd door de nonnen. Instemmend wordt gemompeld: "Het zal hem wel niet schaden." Vakblad Boerderij plaatst Johan Meijer bij de 25 belangrijkste personen in de landbouw van de twintigste eeuw. In de galerij staat de ondernemende voorlichter naast kopstukken als Eurocommissaris Sicco Mansholt, polderman Cornelis Lely en landbouwminister Gerrit Braks.

Korrel voor korrel

Johan Meijer – hij zou de geschiedenis in gaan als Maïs Meijer – heeft amper vier jaar na het einde van het oorlogsgeweld moeite om boeren te vinden die met hem op de experimentele toer willen. Gestart wordt met acht hectare. Een oppervlakte die in Beckum sprongsgewijs via 45 hectare (1960) en 162 bunder (1964) uitgroeit tot 2200 hectare midden jaren zeventig. "In het begin werd de maïs handmatig gepoot", herinnert zich Tonnie Eijssink (1942), zoon van pionier Jan en zelf ook een gangmaker. "Je had een handpootstok. Dat apparaat kon je huren. Een steel met een bakje. Korrel voor korrel werd door de boeren zelf met de hand gepoot." De teelt richt zich aanvankelijk op de productie van korrelmaïs. De goudgele kolven leveren uitstekend kippenvoer. Tenminste, als het weer meewerkt. Een ander knelpunt vormt de hoeveelheid arbeid die het gewas vergt. En vergeet niet de eetlust van de vogels, voor wie pas ingezaaid land een opengewaaide snoepkast lijkt.

De vraatschade van de gevederde vrienden wordt een halt toegeroepen door het zaaizaad in een betonmolen te behandelen met wat teer. Dat maakt de korrels weliswaar plakkerig maar de vogels vergaat de eetlust. Draaien maar. Het probleem van de kleverigheid wordt het hoofd geboden door talkpoeder toe te voegen. Het poten gaat dan weer gladjes en dit keer zonder de brutale inmenging van de vogelstand.

Wereldkampioen kolven

Creatief voert Maïs Meijer onverwacht de wereldkampioen kolven plukken ten tonele. Of de Canadees een echte kampioen is? Of zelfs ook maar een Canadees? De nieuwsgierigen lopen bij restaurant Annink-Pot te hoop. De kleding en het taalgebruik van de man zijn in ieder geval niet van hier. Met aan de pols een stalen beugel en op de rug een mand, verzamelt de Canadees razendsnel maïskolven. Tot wel vier keer sneller dan Beckum ooit gezien heeft. Kijk: de arbeids-

Kijk, prima kuilvoer.

druk in de maïsteelt valt best wel mee. Gestimuleerd door het ministerie van Landbouw ontstaan begin jaren vijftig in Overijssel vijf maïskernen. Lokkertje is een premie per hectare. In ruil daarvoor moet dan wel twee jaar achtereen op een perceel maïs verbouwd worden. Waarom het rijk geld uittrekt voor het nieuwe gewas? Halverwege de twintigste eeuw worden in Nederland aanzienlijke hoeveelheden veevoer geïmporteerd en dat mag van de overheid best een beetje minder. Vooral de gemengde bedrijven kunnen de maïs goed gebruiken.

Slechte zomer

In 1953 krijgt de nog nauwelijks tot ontwikkeling gekomen maïsteelt in Nederland een flinke tik. Vier van de vijf maïskernen in

De opmars van de maïsteelt gaat hand in hand met de ontwikkeling van de techniek. Van handpootstok en de eerste trekkers tot de imponerend grote hakselaars.

Overijssel stoppen abrupt. Zie je wel: Nederland heeft geen goed klimaat voor maïs. Het gewas blijft op de meeste percelen onrijp. Tegenstanders lachen in hun vuistje. Die nieuwlichters ook! Ze hebben mooi de deksel op hun neus gekregen.

Maïskern Beckum zit ook na het slechte weer in 1953 niet bij de pakken neer. Omdat de korrels dat jaar niet rijp worden, wijkt een harde kern van boeren uit naar het inkuilen van het gewas. Ingenieur Becker uit Wageningen adviseert om een hakselmachine uit Sas van Gent te halen. Beckum slaat de weg in van het snijmaïs en dat heeft grote gevolgen.

Het maïsvoer – mits fijn genoeg gehakseld – blijkt een uitstekende aanvulling op het destijds meestal nog te krappe winterrantsoen van het melkvee. Aanvankelijk langzaam, maar dan steeds sneller, verdringt de maïs de riskante klaver, de rogge en de voederbieten. Zelfs het slechte grasland valt ten prooi aan het gewas. Boeren met negen hectare kunnen voortaan twintig koeien houden. De stallen worden al snel te klein. De grupstallen verdwijnen, ligboxstallen rukken op. Dankzij de steeds betere soorten van het gewas neemt het aantal groeidagen met zeker vijftig toe.

Jan Eijnsink, voorzitter van de coöperatieve werktuigenvereniging Nooit Gedacht, verricht

aan de technische kant baanbrekend werk.

Aanpassingen aan kneusers en hakselaars volgen elkaar op om de oogst te verbeteren. Begin jaren zeventig geeft de nauwkeurige zaaier met rijenbemesting een nieuwe stoot voorwaarts. Onder regie van het Consulentenschap voor de Rundveehouderij te Hengelo worden Maïsolympiades gehouden, waarin de boeren onderling hun vakmanschap testen.

Corn County Festival

Beckum viert in 2016 zijn 750-jarig bestaan. Een hoogtepunt vormt het driedaagse Corn County Festival van 16 tot en met 18 september. Een eerbetoon aan de pioniers uit het dorp die aan de bakermat stonden van de opmars van snijmaïs.

“Onbekend zeker”

Als Beckummer Herman Bunte (1952) begin jaren zeventig naar de Hogere Landbouwschool in Den Bosch gaat, hoort hij zijn leraar Jan Wintjes zeggen: “Snijmaïs, dat kennen jullie in Twente zeker niet.” Bunte – voorzitter van de stichting Beckum 750 jaar – is dan mans genoeg om zijn docent snel bij te scholen. Snijmaïs? Dat komt juist uit Twente. Om precies te zijn: uit Beckum. En laat Herman Bunte daar nou net geboren zijn.

“In 1974 ging ik naar Denemarken en zag daar nauwelijks maïs. Moet je nu in Jutland komen. Daar is 80 procent van het land maïs. Voor zo’n ontwikkeling heb je pioniers nodig, mensen uit de bedrijfstak die er op in springen. Dan krijg je ook nieuwe betere soorten. Met het gewas soja zou het dezelfde kant op kunnen gaan. Een verhaal van kip en ei. De pioniers van snijmaïs komen uit Beckum.”

Het artikel is gebaseerd op informatie uit het Historisch Archief Beckum, notities van consultant Johan Meijer, vakliteratuur en gesprekken met Herman Bunte en Tonnie Eijnsink.

Auteur is oud-hoofdredacteur Agrarisch Dagblad.

Uit de collectie: Glasnegatieven en dia's

Adrie Strikker

.....

In de collectie van de Oudheidkamer Twente bevinden zich vele schatten. In dit artikel wordt een schat met bijzonder beeldmateriaal toegelicht. Beeldmateriaal van ver voor het digitale tijdperk wel te verstaan. Wel zeker 1700 stuks glasnegatieven en dia's die een indruk geven van Twente tussen ca. 1850 en 1950. In deze periode trokken enkele vooruitstrevende Twentenaren onze streek in met een, voor die tijd, modern apparaat: het fototoestel.

Niet zo één die je in je achterzak stopt of geïntegreerd is in je mobiele telefoon. Maar een apparaat dat, fysiek duidelijk aanwezig, de drager waarschijnlijk de nodige zweetdruppels bezorgde. Dan moet het wel echt een hobby zijn om zeulend met alle toeters en bellen over de Twentse zandpaden te struinen.

Het jaar 1839 wordt algemeen gezien als het jaar van de uitvinding van de fotografie. Het woord fotografie betekent schrijven met licht. Het is een afgeleide van de Griekse woorden "photos" wat licht betekent en "grafein" dat staat voor schrijven. Echter werd deze uitvinding niet zondermeer met gejuich ontvangen; de kerkelijke instellingen zagen het als ketterij en schilders als gevaar voor hun inkomsten. Maar zo zwart wit was het niet...

Eén persoon die in dit artikel wordt uitvergroot is de heer Willem H. Dingeldein. Hij begreep de voordelen van dit medium en voorzag het belang voor de toekomst. Dingeldein een veelzijdig man geboren in Denekamp in 1894 en daar tevens een groot deel van zijn leven werkzaam.

Foto 1.

Foto 2.

Hij gaf daar 30 jaar les aan de openbare school waarvan de laatste 20 jaar als hoofdonderwijzer. Daarnaast was hij zeer kundig op het gebeid van

Foto 3.

de Twentse taal, archeologie en fotografie. Een groot deel van de collectie glasnegatieven en dia's van de Oudheidkamer Twente komen dan ook van zijn hand.

Vaak ging hij samen op pad met de heren J.J. van Deinse en A. Meyling, ook geen onbekenden in de Twentse geschiedbeoefening (foto 1). Zij waren in de gelukkige omstandigheden tijd en geld te kunnen vrij maken voor deze bezigheden. Gelukkig maar !

Wellicht is zijn brede interesse en kunde weer-spiegeld in zijn foto's. Deze laten bovenal de veelzijdigheid zien van Twente. Zo op het eerste oog zijn het foto's van alledaagse gebeurtenissen. Een boerderij met een schuur (foto 2), het oogsten van rogge (foto 3). En de productie van houten kuipen in de kuiperij van zijn vader te Denekamp (foto 4). Afbeeldingen die de tijdsgeest realistisch weergeven. En juist dat alledaagse maakt het bijzonder. De fotograaf werd vroeger immers alleen ingeschakeld bij hoogtijdagen. Echter heeft een jaar meer gewone dan ongewone dagen.

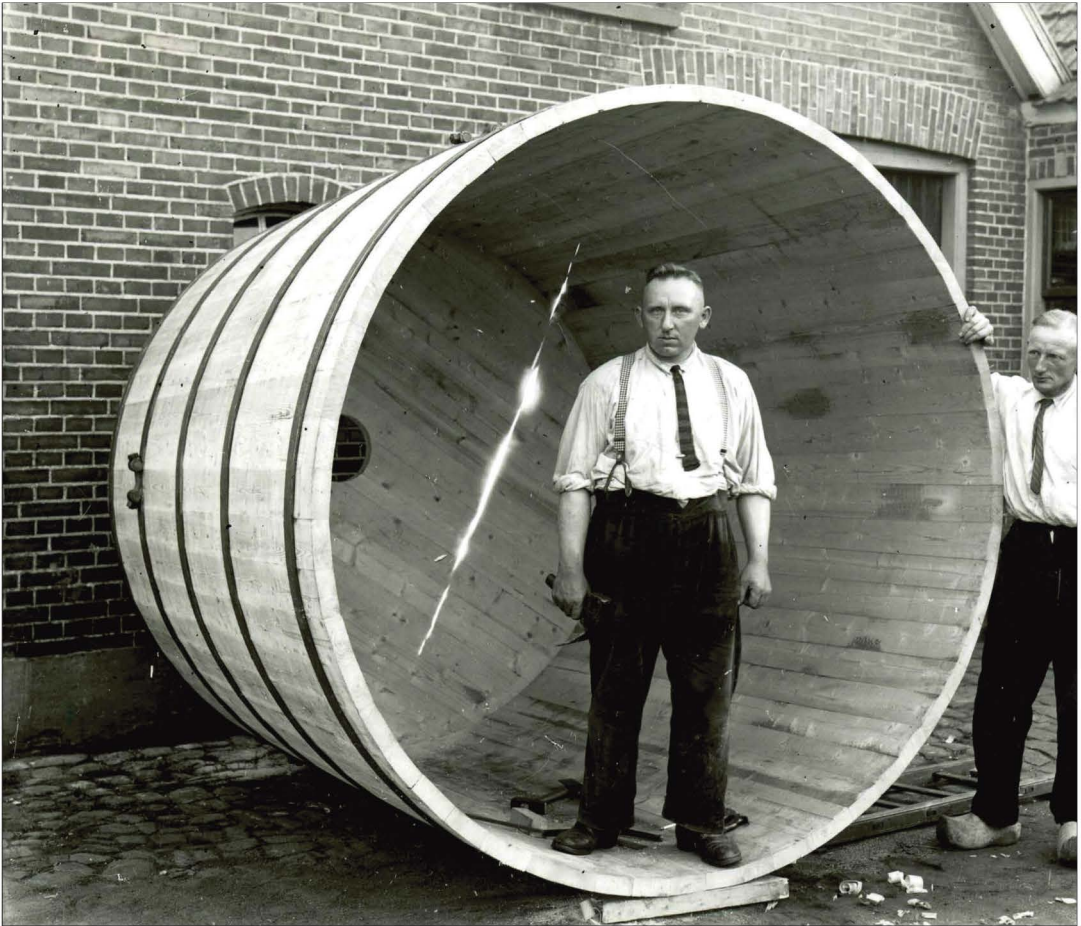

Foto 4.

Van belang is vanzelfsprekend het behoud van deze glasnegatieven. Of beter gezegd de afdrucken van deze glasnegatieven en dan uiteraard digitaal. Daar wordt momenteel aan gewerkt.

Zodat onze generatie én die na ons dit “Twents fotoalbum” nog eens kunnen inzien.

VAN MEGGELEN KERSSENBERG
ASSURANTIËN

VERZEKERINGEN HYPOTHEKEN PENSIOENEN

Boddenkampsingel 86 - 88
Postbus 334, 7500 AH Enschede
Telefoon: 053 - 435 01 04
E-mail: info@vmk-assurantien.nl

SCHERVEN BRENGEN GELUK...

Ja, het zou heel goed een scherv van niks kunnen zijn. Aan de andere kant... Wie weet welk verhaal er achter schuilgaat. Of wat voor ommekeer hij over zeg 1000 jaar teweegbrengt.

U, als lid van de Oudheidkamer Twente, u doet natuurlijk geen scherv af als zomaar een scherv. Bovendien weet u dat de OKT veel meer in zijn bezit heeft en over veel en veel meer gaat dan alleen archeologische vondsten.

Hoe meer mensen dat met u zouden weten, hoe mooier natuurlijk. En hoe rooskleuriger en actiever ook de toekomst van de OKT. Over actiever gesproken: er is binnen de OKT van alles te doen. Vrijwilligers zijn dan ook van harte welkom. Voor administratieve werkzaamheden, voor ict, voor bestuursfuncties, als huismeester, voor tal van hand- en spandiensten, voor noem maar op.

...EN EEN ACTIEVE TOEKOMST VOOR DE OUDHEIDKAMER TWENTE

Iets voor u, OKT-vrijwilliger? Of voor iemand (hoeft nog geen OKT-lid te zijn) die u kent? Mailt u dan naar: vrijwilligers@oudheidkamertwente.nl of schrijf een briefje naar onderstaand adres.

OKT huis Stroinksbleekweg 12b, 7523ZL Enschede
T 053-4787447 E info@oudheidkamertwente.nl

Vereniging *Oudheidkamer
Twente*

